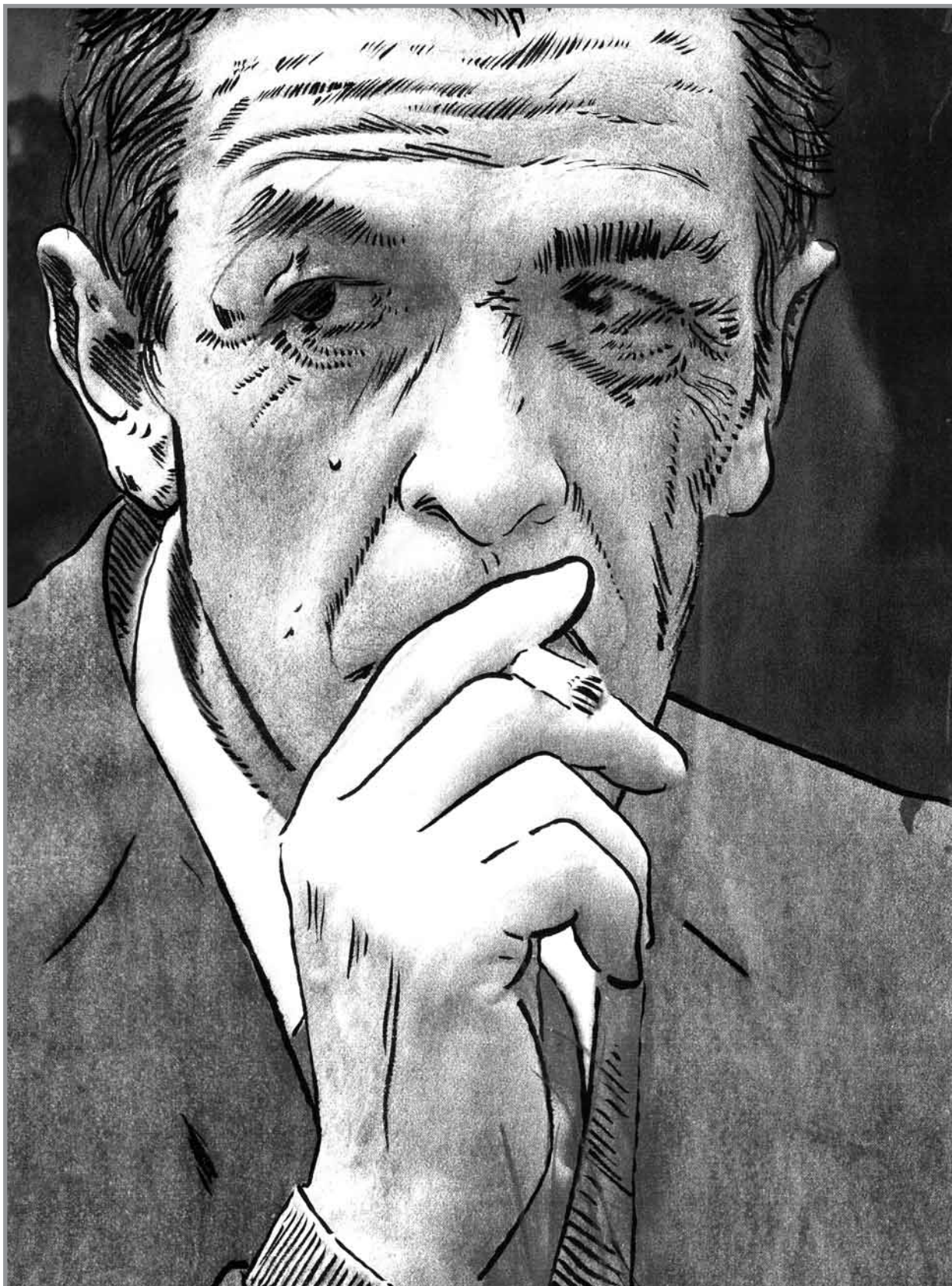


ΕΝΡΙΚΟ ΜΠΕΡΛΙΝΓΚΟΥΕΡ:
ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ



ΣΥΓΧΡΟΝΑ 12 ΘΕΜΑΤΑ

Σύγχρονα Θέματα, τεύχος 126, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2014, σ. 12-19

Το καλοκαίρι που μας πέρασε, στις 11 Ιουνίου, συμπληρώθηκαν 30 χρόνια από τον θάνατο του γραμματέα του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος (PCI) Ενρίκο Μπερλινγκουέρ. Με αυτή την αφορμή, τα Σύγχρονα Θέματα παρουσιάζουν μεταφρασμένα ορισμένα αποσπάσματα από δύο σημαντικά κείμενα του ευρωκομμουνιστή ηγέτη, που διατηρούν ακόμη σήμερα την επικαιρότητά τους.

Στο πρώτο μέρος, παρουσιάζονται αποσπάσματα από δύο ομιλίες του Μπερλινγκουέρ, η πρώτη στη διάσκεψη διανοουμένων της Ρώμης και η δεύτερη στη συνέλευση των κομμουνιστών εργατών στο Μιλάνο, στις 15 και 30 Ιανουαρίου 1977 αντίστοιχα. Ο Μπερλινγκουέρ αναφέρεται στην ιδέα της «δίκαιης λιτότητας», μιας ιδιαίτερης αντίληψης δηλαδή που ανέπτυξαν οι Ιταλοί κομμουνιστές εν μέσω της τότε οικονομικής κρίσης (στον κόσμο και στην Ιταλία) για τη λιτότητα ως αναγκαστική επιλογή αλλά ταυτόχρονα ως εργαλείο προοδευτικής πολιτικής και αναδιανομής του πλούτου, ως ιστορική ευκαιρία κοινωνικού μετασχηματισμού.

Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται αποσπάσματα από το κείμενο της έκθεσης του Μπερλινγκουέρ στο 14ο Συνέδριο του PCI, στις 18 Μαρτίου 1975. Στην έκθεσή του, ο γενικός γραμματέας του PCI αναπτύσσει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες θέσεις για τον ρόλο της Ευρώπης ως διαμεσολαβητή σε ένα ισορροπημένο σύστημα παγκόσμιας διακυβέρνησης αλλά και για τη διαλεκτική άμεσης και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.



Austerità, occasione per trasformare l'Italia¹

Να δώσουμε νόημα και σκοπό στην πολιτική της λιτότητας. Αλλά ποια λιτότητα;

Τι είναι αυτό που γεννά το αίτημα να σκεφτούμε και να εργαστούμε πάνω σε ένα σχέδιο μετασχηματισμού της κοινωνίας, το οποίο θα υποδεικνύει στόχους που μπορούμε και οφείλουμε να επιδιώξουμε και να πετύχουμε στα επόμενα τρία-τέσσερα χρόνια και που μεταφράζονται σε δράσεις, ενέργειες και μέτρα που πρέπει να μπουν σε κίνηση άμεσα;

Το αίτημα αυτό το γεννά η συνειδητοποίηση ότι χρειάζεται να δώσουμε νόημα και σκοπό στην πολιτική της λιτότητας, η οποία πιστεύω ότι αποτελεί μια υποχρεωτική και μακρόπνοη επιλογή και ταυτόχρονα προϋπόθεση σωτηρίας για τους λαούς της Δύσης γενικότερα, αλλά και ειδικότερα για τον Ιταλικό λαό.

Η λιτότητα δεν είναι σήμερα απλώς ένα εργαλείο οικονομικής πολιτικής, στο οποίο καταφεύγουμε για να ξεπεράσουμε πρόσκαιρες και συγκυριακές δυσκολίες, για να κά-

νουμε εφικτή την ανάταξη και επανεκκίνηση των μηχανισμών της οικονομίας και της κοινωνίας. Έτσι αντιλαμβάνονται και παρουσιάζουν τη λιτότητα οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες και οι συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις. Δεν ισχύει όμως το ίδιο για εμάς. Εμείς αντιλαμβανόμαστε τη λιτότητα ως το μέσο για να αμφισβητήσουμε ριζικά και να θέσουμε τις βάσεις για να υπερβούμε ένα σύστημα που βρίσκεται πλέον σε δομική, σε βαθιά και όχι συγκυριακή κρίση, ένα σύστημα που τα ειδοποιά χαρακτηριστικά του είναι η σπατάλη, η διασπάθιση των πόρων, η αποθέωση των μικροσυμφερόντων και του πιο αχαλίνωτου ατομικισμού, του πιο επιφανειακού καταναλωτισμού. Η λιτότητα σημαίνει αυστηρότητα, αποδοτικότητα, σοβαρότητα, σημαίνει δικαιοσύνη –δηλαδή το αντίθετο από ό,τι έχουμε γνωρίσει και έχουμε πληρώσει ακριβώς μέχρι τώρα, από όλα αυτά που οδήγησαν στη σοβαρότατη κρίση και στη φθορά που επί χρόνια συσσωρεύτηκε και τώρα εκδηλώνεται στην Ιταλία σε όλη τη δραματική της έκταση. Με αυτή την έννοια, το εργατικό κίνημα θα μπορούσε να κάνει σημαία του τη λιτότητα.

Η λιτότητα, για τους κομμουνιστές, είναι ο αποτελεσματικός αγώνας ενάντια στην υπάρχουσα κατάσταση, ενάντια στην αυθόρμητη πορεία των πραγμάτων, και την ίδια στιγμή είναι προϋπόθεση, υλικός όρος για να βρει τον

¹ Enrico Berlinguer, *Austerità, occasione per trasformare l'Italia*, Riuniti, Ρώμη 1977.

δρόμο της η αλλαγή. Αν έτσι την εννοήσουμε, επομένως, η λιτότητα γίνεται ένα σύγχρονο όπλο στη μάχη ενάντια στους υπερασπιστές της καθεστηκυίας οικονομικής και κοινωνικής τάξης και ενάντια σε όλους εκείνους που θεωρούν ότι αυτή είναι η μόνη δυνατή δομή μιας κοινωνίας που είναι προδιαγεγραμμένο ότι θα παραμείνει οπισθοδρομική, υπανάπτυκτη, με όλο και μεγαλύτερες ανισοροπίες, όλο και πιο άδικη, όλο και περισσότερο γεμάτη αντιθέσεις και ανισότητα.

Επομένως, η λιτότητα, μακράν του να αποτελεί παραχώρηση προς τα συμφέροντα των κυρίαρχων ομάδων ή προς την ανάγκη επιβίωσης του καπιταλισμού, μπορεί να αποτελέσει μια επιλογή με συγκεκριμένο και προωθημένο ταξικό περιεχόμενο, μπορεί και πρέπει να αποτελέσει έναν από τους δρόμους μέσα από τους οποίους το εργατικό κίνημα θα γίνει φορέας ενός διαφορετικού τρόπου κοινωνικής ζωής και θα επαναβεβαιώσει, στις σημερινές συνθήκες, τα παλιά κι ωστόσο πάντοτε ζωντανά ιδεώδη της κοινωνικής απελευθέρωσης. Πράγματι, έχω την πεποίθηση ότι στις σημερινές συνθήκες είναι αδιανόητο να αγωνιζόμαστε ουσιαστικά και αποτελεσματικά για μια ανώτερη κοινωνία, χωρίς να εκκινούμε από την αναπόδραστη αναγκαιότητα της λιτότητας.

Ωστόσο, η λιτότητα, ανάλογα με το περιεχόμενο που προσλαμβάνει και με τις δυνάμεις που επιδρούν στην υλοποίησή της, μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε ως εργαλείο οικονομικής συμπίεσης και ύφεσης, πολιτικής καταστολής και διαιώνισης των κοινωνικών ανισοτήτων, είτε αντίθετα ως ευκαιρία για μια νέα οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, για μια σοβαρή εξυγίανση του κράτους, για έναν βαθύ μετασχηματισμό της κοινωνικής δομής, για την υπεράσπιση και την επέκταση της δημοκρατίας – με δυο λόγια, ως μέσο δικαιοσύνης και απελευθέρωσης του ανθρώπου και της ζωτικότητάς του που σήμερα απονεκρώνεται, σκορπίζεται, ξοδεύεται άδικα. [...]

Δύο βασικές προϋποθέσεις για να εγκαινιάσουμε τον «επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας»

Πιστεύω ότι ζούμε σε μια από τις στιγμές εκείνες στις οποίες, όπως ισχυρίζεται το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, σε ορισμένες χώρες, και σίγουρα στη δική μας, είτε θα έχουμε «έναν επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας» είτε, αντίθετα, θα καταλήξουμε «στον αμοιβαίο αφανισμό των τάξεων πάνω στη μάχη» και από εκεί στην παρακμή κάθε πολιτικού πολιτισμού και στον αφανισμό ολόκληρης της χώρας.

Όμως, ο επαναστατικός μετασχηματισμός μπορεί να ξεκινήσει στις τωρινές συνθήκες μόνο εφόσον αντιμετωπίσει τα καινούρια ζητήματα που θέτει στον δυτικό κόσμο το

απελευθερωτικό κίνημα των λαών του Τρίτου Κόσμου. Και όπως πιστεύουμε εμείς οι κομμουνιστές, αυτό έχει για τη Δύση, και ιδίως για τη χώρα μας, δύο πολύ βασικές συνέπειες: να αντιληφθούμε πλήρως το δικαίωμα των χωρών αυτών στην ανάπτυξη και στη δικαιοσύνη και να εγκαθιδρύσουμε μια πολιτική συνεργασίας μαζί τους σε ισότιμη βάση. Να εγκαταλείψουμε, δηλαδή, την ψευδαίσθηση ότι είναι δυνατό να διατηρήσουμε στο διηνεκές έναν τύπο ανάπτυξης που βασίζεται στην τεχνητή επέκταση της ιδιωτικής κατανάλωσης και αποτελεί πηγή σπατάλης, παρασιτισμού, προνομίων, κατασπατάλησης των φυσικών πόρων, δημοσιονομικής ανισορροπίας.

Να γιατί μια πολιτική λιτότητας, μια πολιτική αυστηρότητας και καταπολέμησης της σπατάλης, είναι πια αδήριτη αναγκαιότητα για όλους και ταυτόχρονα είναι ο μοχλός που θα βάλει σε κίνηση τη μάχη για να μετασχηματίσουμε τις δομές και τις θεμελιώδεις ιδέες της κοινωνίας μας.

Η πολιτική λιτότητας δεν είναι μια πολιτική που τείνει προς την ισοπέδωση και την ένδεια, ούτε και πρέπει να ακολουθείται με σκοπό να εγγυηθεί απλώς την επιβίωση ενός ολόκληρου οικονομικού και κοινωνικού συστήματος που βρίσκεται σε κρίση. Η πολιτική λιτότητας, αντίθετα, οφείλει να έχει ως στόχο – και ακριβώς για αυτό μπορεί και πρέπει να την υλοποιήσει το εργατικό κίνημα – να εγκαθιδρύσει τη δικαιοσύνη, την αποδοτικότητα, την τάξη και, θα προσέθετα, μια νέα ηθική.

Αν έτσι την αντιληφθούμε, τότε μια πολιτική λιτότητας, ακόμη και αν εξ ανάγκης και από τη φύση της σημαίνει ορισμένες στερήσεις και θυσίες, την ίδια στιγμή αποκτά ένα ανανεωτικό νόημα και γίνεται πράγματι πράξη απελευθερωτική για τους πολλούς, αυτούς που υπόκεινται σε σχέσεις υποταγής και που υφίστανται έναν αβάσταχτο παραγκωνισμό, δημιουργεί νέους δεσμούς αλληλεγγύης και μπορεί ακόμη να συγκεντρώνει ευρεία συναίνεση και να γίνει ένα μεγάλο κίνημα δημοκρατίας στην υπηρεσία του κοινωνικού μετασχηματισμού. [...]

Δεν μπορούμε να περιμένουμε να κατακτήσουμε πρώτα την εξουσία για να παρουσιάσουμε ένα σχέδιο ανανέωσης – πρέπει να κινηθούμε άμεσα

Η δική μας πρωτοβουλία δεν είναι προπαγανδιστική πράξη ούτε πομπώδης επίδειξη από τη μεριά του κόμματός μας. Αντίθετα, επιδιώκει να είναι μια πράξη πεποίθησης, επιδιώκει ακόμα μια φορά να είναι μια πράξη ενότητας, δηλαδή μια συμβολή που θα κινητοποιήσει και τα άλλα κόμματα, προκειμένου να δεσμευτούμε και να εργαστούμε από κοινού, να συγκλίνουν όλες οι δημοκρατικές και λαϊκές δυνάμεις. Το σχέδιό μας, καθώς έχει πρόθεση και χα-

ρακτήρα ενωτικό, δεν επιδιώκει ούτε πρέπει, πιστεύω, να είναι ένα πρόγραμμα μετάβασης στη σοσιαλιστική κοινωνία. Πιο μετριοπαθώς και πιο συγκεκριμένα, πρέπει να αποτελεί μια πρόταση για να σχεδιάσουμε μια οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με νέα χαρακτηριστικά και τρόπους λειτουργίας, που θα συγκεντρώνουν τη στήριξη και τη συναίνεση όλων των Ιταλών, ακόμη και εκείνων που μπορεί να μην διαπνέονται από κομμουνιστικές και σοσιαλιστικές ιδέες αλλά αισθάνονται έντονη την ανάγκη να απελευθερωθούν οι ίδιοι και το έθνος από την αδικία, από τις στρεβλώσεις, από την αβελτηρία και τον σπαραγμό που προκαλεί η σημερινή δομή της κοινωνίας.

Όποιος έχει τέτοιες έγνοιες και τέτοιες ειλικρινείς αγωνίες δεν μπορεί να μην αναγνωρίσει ότι για να βγούμε με σιγουριά από την κινούμενη άμμο που απειλεί να καταπιεί τη σύγχρονη κοινωνία, είναι ανάγκη να εμβολιάσουμε την κοινωνία αυτή με κάποια στοιχεία, αξίες και κριτήρια της σοσιαλιστικής ιδέας.

Όταν θέτουμε ως στόχο τον προγραμματισμό της ανάπτυξης, που θα έχει ως αποτέλεσμα την ανύψωση του ανθρώπου στην πραγματική του προσωπική και κοινωνική

ουσία και δεν θα τον αντιμετωπίζει ως απλό άτομο σε αντιπαράθεση με τους γύρω του, όταν θέτουμε ως στόχο την υπέρβαση του μοντέλου κατανάλωσης και συμπεριφοράς που διαπνέεται από ακραίο ατομικισμό, όταν επιδιώκουμε να υπερβούμε την ικανοποίηση τεχνητών υλικών αναγκών αλλά και την ικανοποίηση ουσιαστικών κατά τα άλλα αναγκών, που όμως σήμερα γίνεται με τρόπο ανορθολογικό, κοστοβόρο, αλλοτριωτικό και κοινωνικά μεροληπτικό, όταν επιζητούμε την πλήρη ισότητα και την ουσιαστική απελευθέρωση της γυναίκας, που σήμερα αποτελεί ένα από τα πιο σοβαρά ζητήματα της εθνικής μας ζωής και όχι μόνο αυτής, όταν διεκδικούμε τη συμμετοχή των εργατών και των πολιτών στον έλεγχο των επιχειρήσεων, της οικονομίας και του κράτους, όταν στοχεύουμε στη διεθνή αλληλεγγύη και συνεργασία που θα επιφέρει μια αναδιανομή του πλούτου σε παγκόσμια κλίμακα, όταν γενικότερα θέτουμε στόχους τέτοιου είδους, δεν κάνουμε τίποτα άλλο παρά να προτείνουμε μορφές ζωής και σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους και τα κράτη που θα είναι περισσότερο αλληλέγγυες, περισσότερο κοινωνικές και ανθρώπινες, και την ίδια στιγμή θα ξεφεύγουν από το πλαίσιο και τη λογική του καπιταλισμού.

Unità del popolo per salvare l'Italia¹

Προβλήματα και προοπτικές της αποκλιμάκωσης και της συνεργασίας

[Σήμερα, π]ερισσότερο από ποτέ επιβάλλεται μια πρωτοβουλία και πρόταση του εργατικού και δημοκρατικού κινήματος. Εμείς δεν αξιώνουμε, βέβαια, να μιλήσουμε εξ ονόματος των άλλων εργατικών και δημοκρατικών δυνάμεων της Δυτικής Ευρώπης, με τις οποίες άλλωστε επιδιώκουμε να συγκλίνουμε. Αισθανόμαστε, ωστόσο, ότι είναι καθήκον του κόμματός μας και του συνεδρίου μας να αναδείξουν αρχές και κριτήρια που θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μας, να διέπουν ένα σχέδιο διεθνούς συνεργασίας.

Πρώτιστη ανάγκη είναι να εξετάσουμε τα θέματα μιας τέτοιας συνεργασίας στην ολότητά τους, είτε δηλαδή να αξιολογήσουμε τις άμεσες πτυχές και τις μακρόπνοες προοπτικές τους, είτε να επιδιώξουμε να εμπλακούν και να συνδεθούν όλες οι χώρες και οι περιοχές του κόσμου.

Παγκοσμιότητα σημαίνει, λοιπόν, προφανώς, να μην περιοριζόμαστε στα κατά τα άλλα σημαντικά ζητήματα της

πετρελαϊκής κρίσης, αλλά να επεκτείνουμε τη συζήτηση και σε άλλες πηγές ενέργειας, σε όλες τις πρώτες ύλες, στα βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα, τις υπηρεσίες, την τεχνολογία και την έρευνα. Κι όλα αυτά δεν τα αντιλαμβανόμαστε μόνο με την έννοια της ανάπτυξης των ανταλλαγών και του προσδιορισμού των χρηματο-οικονομικών και νομισματικών σχέσεων, αλλά επίσης, και κυρίως, ως μια ουσιαστική και διαφανή συνεργασία στην κατεύθυνση όλο και πιο εκτεταμένων, οργανικών μορφών του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας με αμοιβαία οφέλη, στην κατεύθυνση της διεθνούς ολοκλήρωσης.

Πολλοί προειδοποιούν ότι πλησιάζει ο καιρός που θα εξαντληθούν οι φυσικοί πόροι στον πλανήτη μας και ότι μόνη λύση είναι να παραμείνουμε στο σημερινό επίπεδο παραγωγής και κατανάλωσης. Αλλά ας σκεφτούμε τι οφέλη θα είχε μια παγκόσμια συνεργασία με στόχο να ανακαλύψουμε και να αξιοποιήσουμε τις ανεξάντλητες πηγές ενέργειας που μπορεί να προκύψουν όχι μόνο από το ουράνιο αλλά και από το υδρογόνο και –ίσως μάλιστα περισσότερο– από τον ήλιο, τους ωκεανούς και το υπέδαφος που τόσο λίγο γνωρίζουμε και τόσο λίγο έχουμε εκμεταλλευτεί. Ας σκεφτούμε, επίσης, τι απέραντες εκτάσεις θα μπο-

¹ Enrico Berlinguer, *Unità del popolo per salvare l'Italia*, Riuniti, Ρώμη 1975.

ρούσαμε να κατακτήσουμε ή να ανακτήσουμε γονιμοποιώντας και καλλιεργώντας τις!

Είναι σαφές ότι ένα τέτοιου βεληνεκούς σύστημα συνεργασίας θα προσέφερε μια ισχυρή, αδιανόητη έως σήμερα, ώθηση για κινητοποίηση και ανάπτυξη των πιο καθυστερημένων περιοχών του πλανήτη, αλλά και θα δημιουργούσε νέες βάσεις και διεξόδους, επίσης ασύλληπτες μέχρι σήμερα, για την περαιτέρω οικονομική και επιστημονική ανάπτυξη των ήδη βιομηχανοποιημένων χωρών. Για να γίνει όμως κάτι τέτοιο, χρειάζεται η παραγωγική αναδιάρθρωση των χωρών –που η παρούσα κρίση καθιστά ούτως ή άλλως επείγουσα– να διαμορφωθεί συνειδητά από τώρα, με το βλέμμα στραμμένο προς τους νέους στόχους της ανθρωπότητας. Αυτή είναι η μοναδική προοπτική στην οποία μπορούν να συναρθρωθούν τα συμφέροντα και οι προσδοκίες των λαών που ζουν στις πιο καθυστερημένες περιοχές με εκείνα των λαών των χωρών της Δύσης: των εργατών και των εργαζομένων κάθε είδους, των εκατομμυρίων ανέργων και υπο-απασχολούμενων, των νέων που αναζητούν εργασία, των τεχνικών, των ερευνητών και των διανοουμένων που σήμερα περιορίζονται σε μια αποκαρδιωτική ρουτίνα, στερημένη από κάθε αξία και προοπτική, των παραγωγικών τάξεων που δεν έχουν ασφαλή και σταθερά σημεία αναφοράς για τις επιχειρηματικές τους πρωτοβουλίες. Αυτή είναι η μοναδική προοπτική στην οποία μπορούν να βρουν λύση ζητήματα, όπως η γυναικεία χειραφέτηση, ένα εκρηκτικό και μεγάλο παγκόσμιο ζήτημα. Είναι ήδη στ’ αλήθεια σαφές ότι, με τον ίδιο τρόπο που ολόκληροι λαοί δεν θέλουν και δεν μπορούν πια να κρατηθούν στο περιθώριο της ιστορίας, έτσι και οι μεγάλες μάζες των γυναικών προσδοκούν κι αυτές να κατακτήσουν πλήρη αξιοπρέπεια και ισότητα.

Για να αρχίσει να υλοποιείται, ακόμα και βήμα-βήμα, ένα σύστημα παγκόσμιας συνεργασίας, απαιτείται η ενεργή συνεισφορά όλων των χωρών του κόσμου, μικρών και μεγάλων. Κι αυτό μπορεί να έχει απτά οφέλη για όλους. Σαφώς μπορούν να συνδράμουν στην ανάπτυξη της παγκόσμιας συνεργασίας οι σοσιαλιστικές χώρες και ιδιαίτερα μια οικονομία σταθερή, ισχυρή και σχεδιασμένη, όπως της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ επίσης πολύ σημαντικός θα μπορούσε να είναι και ο ρόλος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, η οποία μετέχει πλήρως και ενεργά στην συγκρότηση μιας διεθνούς δομής ειρηνικής συνύπαρξης και στην παγκόσμια οικονομική ζωή. Είναι επίσης προφανές ότι για να δημιουργηθεί ένα σύστημα συνεργασίας με τόσο φιλόδοξους στόχους, χρειάζεται οι ΗΠΑ να διαδραματίζουν έναν ρόλο αντίστοιχο με το καθοριστικό βάρος που μπορεί να έχει η πολιτική τους για τις τύχες της ειρήνης, με την οικονομική τους δύναμη και δυναμικότητα και τις άλλες ιδιαίτερες αρετές του λαού τους.

Από όλα αυτά προκύπτει ότι και η Δυτική Ευρώπη, που έχει περισσότερο από ποτέ ανάγκη να επιβεβαιώσει την αυτόνομη πρωτοβουλία της και συνεπώς να ανανεωθεί βαθιά, όχι μόνο δεν πρέπει να αντιπαρατεθεί ούτε στην Σοβιετική Ένωση ούτε και στις ΗΠΑ, αλλά οφείλει να παρέμβει ως θετικός και ενεργός συνομιλητής σε όλο το πλαίσιο των διεθνών σχέσεων. Αυτό συνεπάγεται ακόμη και να αναλάβει το έργο να προωθήσει τον αμερικανο-σοβιετικό διάλογο και κυρίως να κάνει ό,τι μπορεί ώστε ο διάλογος αυτός, στο πλαίσιο της γενικότερης διαδικασίας αποκλιμάκωσης, να καρποφορήσει για χάρη της προόδου κάθε λαού και του ανθρώπινου πολιτισμού συνολικά.

Αν θελήσουμε να κοιτάξουμε πιο μακριά, θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ότι η καλλιέργεια της ειρηνικής συνύπαρξης και ενός συστήματος διεθνούς συνεργασίας και ολοκλήρωσης, που θα είναι τόσο ευρύ, ώστε θα ξεπεράσει σταδιακά τη λογική του ιμπεριαλισμού και του καπιταλισμού και θα συμπεριλάβει τις πιο ποικίλες μορφές πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης ολόκληρης της ανθρωπότητας, θα μπορούσε ακόμα και να καταστήσει ρεαλιστική την υπόθεση μιας «παγκόσμιας διακυβέρνησης» ως έκφραση της συναίνεσης και της ελεύθερης συμβολής όλων των χωρών. Έτσι, η υπόθεση αυτή θα μπορούσε να βγει από το βασίλειο της καθαρής ουτοπίας, όπου έμειναν τα σχέδια και τα όνειρα τόνων στοχαστών των τελευταίων αιώνων. [...]

Να ενισχύσουμε και να επεκτείνουμε τον δημοκρατικό και ενωτικό ιστό σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής

Γεγονότα καινοφανή, τα οποία σημαίνουν μεγάλες και θετικές μεταβολές στη δημοκρατική ζωή της χώρας μας και ήδη την έχουν σημαδέψει βαθιά, συνέβησαν στα σχολεία, με τη μαζική συμμετοχή στις σχολικές εκλογές, με την εκλογή δεκάδων χιλιάδων διδασκόντων, γονέων και μαθητών σε νέου τύπου όργανα. Αποτέλεσαν μια εξαιρετική εμπειρία, πλούσια σε πολύτιμα διδάγματα, που εκφράζεται, όπως έγραψε ο σύντροφος Luigi Longo, με «μια ανανεωμένη δίψα για δημοκρατία, που η αυταρχική και μονοπωλιακή διαχείριση των κοινών μας πραγμάτων, αντί να τη αποδυναμώνει, την έκανε ακόμα πιο ζωντανή». Μια τέτοια δημοκρατική εμπειρία έδειξε πώς πλατιές μάζες πολιτών, παραδοσιακά συνδεδεμένες με κεντρώες, ακόμη και δεξιές πολιτικές θέσεις, γεμάτες προκαταλήψεις, μπορεί να μετακινηθούν σε πιο προωθημένες θέσεις, με δημοκρατικό και μεταρρυθμιστικό περιεχόμενο, στον βαθμό που κινητοποιούνται, συμμετέχουν σε μια σύγκρουση, καλούνται να ζήσουν αυτοπροσώπως τη δημοκρατική ζωή. Χρειάζεται, λοιπόν, να πάμε σε βάθος για να συνδράμουμε την επιβίωση και λειτουργία των νέων αυτών οργανισμών, ώστε να μη ματαιωθεί όλο αυτό το πάθος και η λαϊκή συμμετοχή και ώστε να ξεπεραστούν σιγά-σιγά τα στοιχεία σύγχυσης

που η πρώτη φάση αυτής της εμπειρίας έχει αναμφίβολα φέρει στο φως.

Την ίδια στιγμή, πρέπει να αντιληφθούμε τι συμβαίνει σε πλατιά στρώματα των διανοουμένων: πολυάριθμοι δάσκαλοι και μεγάλο τμήμα των επιστημόνων ερευνητών συμμετέχουν στις συνδικαλιστικές τους ομοσπονδίες. Άλλες δυνάμεις διανοουμένων, όπως οι δημοσιογράφοι, επιδιώκουν με τις αυτόνομες οργανώσεις τους να συνδεθούν με το εργατικό κίνημα. Υπάρχει, λοιπόν, μια δημοκρατική ορμή, μια ανάγκη να ξαναβρεθούμε με νέες μορφές, να διαρρηξούμε τα εμπόδια του κορπορατισμού και του κατακερματισμού, μια ορμή που επιβεβαιώνεται με την επέκταση και τον πολλαπλασιασμό των δημοκρατικών κέντρων στο πεδίο του πολιτισμού, της αναψυχής, του αθλητισμού, με την πρόοδο οργανώσεων, όπως η ARCI (Associazione Ricreativa e Culturale Italiana / Ιταλική ένωση για την ψυχαγωγία και την κουλτούρα) και η UISP (Unione Italiana Sport Per tutti / Ιταλική ένωση για τον αθλητισμό για όλους).

Αλλά και όσον αφορά την οργάνωση ενός δημοκρατικού ιστού, διαρθρωμένου σε χωρικό επίπεδο, έρχονται στο προσκήνιο νέες και πολλά υποσχόμενες εμπειρίες (επιτροπές γειτονιάς, τοπικά και περιφερειακά συμβούλια, ορεινές κοινότητες) που αντιπροσωπεύουν μια θετική τάση συνάρθρωσης και αποκέντρωσης στην ίδια τη ζωή του κράτους και ιδιαίτερα στις δραστηριότητες των περιφερειών και των δήμων, ανοίγοντας νέες δυνατότητες συμμετοχής των πολιτών, των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και των οργανώσεών τους στη δημοκρατική ζωή και στις αποφάσεις των δημόσιων αρχών.

Εμείς υποστηρίζουμε ότι σε όλες αυτές τις κατευθύνσεις πρέπει και μπορεί ακόμα να διανυθεί πολύς δρόμος. Η σημασία, όμως, που δίνουμε στο ζήτημα της ανάπτυξης των ποικίλων μορφών εκείνου που θα μπορούσε να ονομαστεί «δημοκρατία στη βάση» δεν σημαίνει καθόλου ότι αποδεχόμαστε δυσνόητες θεωρητικοποιήσεις που αντιλαμβάνονται την άμεση δημοκρατία ως τη μόνη τάχα αυθεντική δημοκρατία, που θα έπρεπε αναγκαστικά να βρίσκεται σε σύγκρουση με τους θεσμούς τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Αντίθετα, εμείς κατανοούμε την ανάπτυξη της δημοκρατίας στη βάση ως κάτι που, από τη μια πλευρά, συνεισφέρει στην επίλυση προβλημάτων μέσω της συμμετοχής και της πλέον ευρείας ανάληψης πρωτοβουλιών από τους πολίτες και που, από την άλλη, μπορεί να παράσχει στερεότερα θεμέλια στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς και στο δημοκρατικό κράτος. Οι κομμουνιστές δεν αντιλήφθηκαν ποτέ την αποκέντρωση και τη μεταβίβαση εξουσιών ως απομείωση των πρωταρχικών εθνικών λειτουργιών και επι-

λογών, οι οποίες ανήκουν στις κεντρικές εξουσίες του δημοκρατικού κράτους. Υποστηρίζουμε μια δημοκρατία αποκεντρωμένη αλλά και ισχυρή –ισχυρή γιατί θα στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και την πρωτοβουλία των πολιτών και στις δικές τους οργανώσεις, αλλά και γιατί τα όργανα της πολιτικής εξουσίας, στα οποία εναπόκειται η γενική καθοδήγηση της χώρας, θα ξέρουν να λαμβάνουν με συνέπεια, αποτελεσματικότητα και διορατικότητα τις αποφάσεις για τις οποίες είναι αρμόδια και θα μπορούν να τις καθιστούν σεβαστές από όλους.

Η ανάπτυξη της δημοκρατίας στη βάση, η επέκταση του δημοκρατικού ιστού στην κοινωνία των πολιτών, όχι μόνο μπορεί να συνεισφέρει στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας (αυτό είναι το μάθημα που όλοι πήραμε από τις πλουσιότερες εμπειρίες στις περιφέρειες και τους δήμους που διοικεί η Αριστερά), αλλά μπορεί και να προωθήσει την εξυγίανση, την αναγέννηση, την ανανέωση των πολιτικών κομμάτων, σε μια δημοκρατία που θα θεμελιώνεται στο σύστημα των κομμάτων και στον αναντικατάστατο ρόλο τους.

Μτφρ. Αθηνά Σίμογλου, Γιάννης Μπαλαμπανίδης

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα σκίτσα που συνοδεύουν τα κείμενα του Ενρίκο Μπερλιγκουέρ είναι από το graphic novel *Elettra Stamboulis / Gianluca Costantini, Arrivederci, Berlinguer*, που κυκλοφόρησε στην Ιταλία από τις εκδόσεις BeccoGiallo το 2013. Ευχαριστούμε θερμά την Ηλέκτρα Σταπούλη και τον Gianluca Costantini για την ευγενική παραχώρηση.

